Project "Broelkant" in Kortrijk gepresenteerd.

Voorbeeldige inbreiding naast de Kortrijkse Broeltorens

Op dinsdag 16 februari werd in Kortrijk een belangrijk inbreidingsproject "Broelkant" met 74 residentiële appartementen in de nabijheid van de Broeltorens aan de pers gepresenteerd. Het is een project van het architectenbureau LENS°ASS (Hasselt / Brussel) met als opdrachtgever en ontwikkelaar de groep Immogra. Het versterken van het woningenbestand in de binnensteden van Vlaanderen wordt aanzien als een prioriteit. Het ontwerp is meer dan een nieuwbouw met appartementen en het renoveren van een aantal panden. Een verzorgde en kwalitatieve publieke ruimte is bij dergelijke complexe ingrepen van groot belang. Het project heeft vele troeven en is ontegensprekelijk een grote aanwinst in een stad die de hedendaagse architectuur hoog in haar vaandel draagt. Een belangrijk detail bij de presentatie was het tonen van de maquette op ooghoogte, de gezichtshoek van waar wij de stedelijke ruimte ervaren. Maar zelden ervaren wij de stad vanuit een vliegtuig of een luchtballon!

Wie kent niet de Broeltorens in Kortrijk, de twee monumentale cilindervormige volumes in witte natuursteen met daartussen een smal brugje? Opgetrokken om de stad te verdedigen heeft deze constructie reeds een paar eeuwen niet meer deze functie. Nutteloos als wij in termen van functionaliteit zouden spreken. Maar door haar ouderdom en haar massieve, stoere verschijning werd deze stadspoort het icoonbeeld van de stad Kortrijk. Rond deze site ontwikkelde zich een klooster met kapel en uiteindelijk een complex voor onderwijs. Het werd een bonte verzameling van gebouwen waarvan een aantal geen al te grote architectonische waarde hadden.

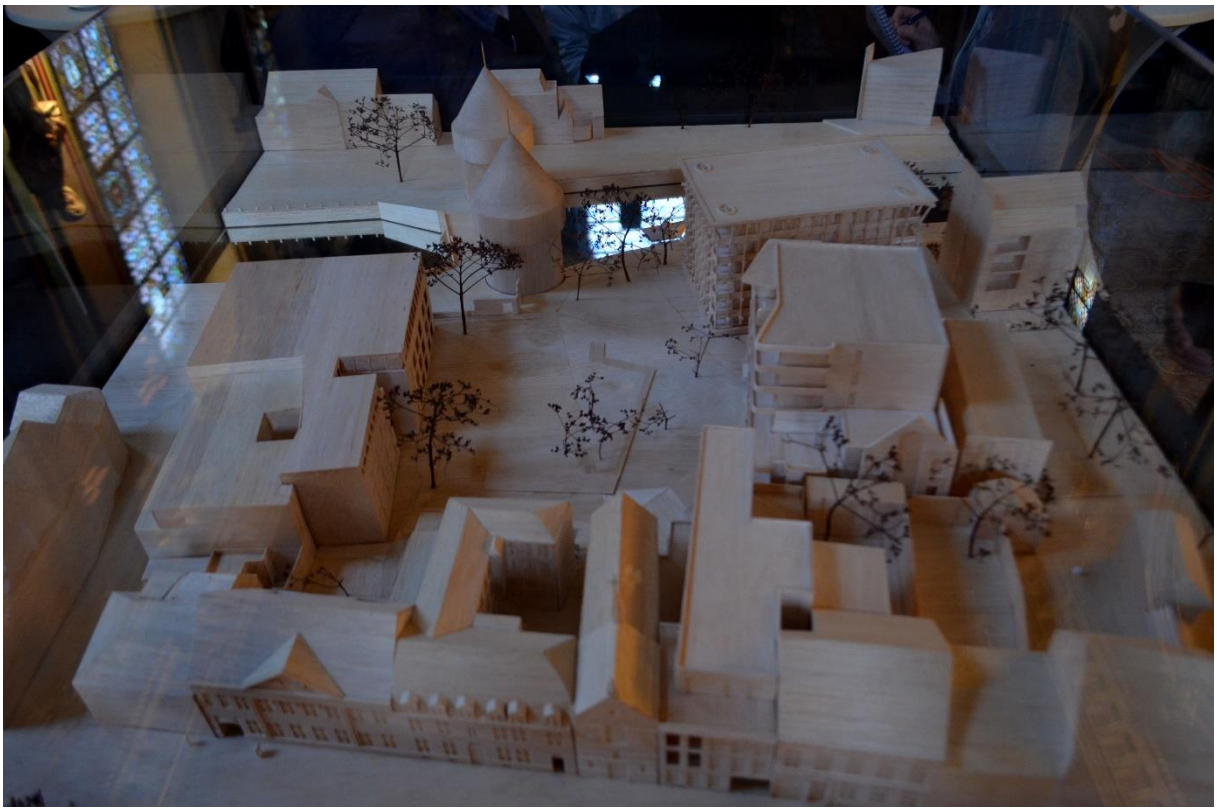

Na de beslissing om het klooster en het erg verouderd schoolcomplex te sluiten kwam te vraag op welke wijze deze locatie een andere bestemming kon krijgen. Omdat het geen evidente en eenvoudige aangelegenheid is werd aan prof. Guy Châtel van de Gentse Universiteit de opdracht gegeven een masterplan op te maken, een document dat de mogelijkheid van bebouwing op de site onderzoekt en dient om een waardebepaling te kunnen opmaken bij verkoop. Uiteindelijk werd de groep Immogra gekozen en volgde de fase met een wedstrijd waarbij een shortlist van negen bureaus werd opgemaakt en besproken met het stadsbestuur. Uit de drie ingediende projecten werd het project gekozen van architect Bart Lens en zijn equipe.

Zonder in te gaan op alle fasen sinds 2014 en op de vele besprekingen, kan ik stellen dat het eindresultaat geen grijs compromis is geworden maar een ontwerp waar een veelheid aan randvoorwaarden op een zeer oordeelkundige wijze bij elkaar werden gebracht. Een belangrijk aspect is dat op deze site verschillende beschermde gebouwen staan die geïntegreerd moesten worden in een nieuw ensemble. Juist deze goede integratie van het cultureel erfgoed binnen een nieuw ensemble is een sterk punt van het project. Het benadrukken van het historisch erfgoed en het elimineren van de niet waardevolle toevoegingen is een basisoptie.

Een upgrading van de Groeningestraat

Waarover iedereen het eens zal zijn: de verbinding tussen het Plein en de Markt is één van mooiste straten van Kortrijk, een straat met statige herenhuizen uit de 18de en 19de eeuw. Niet toevallig werd deze straat opgenomen in een beschermd stadsgezicht. De strak opgebouwde gevels zijn meestal bepleisterd, wit geschilderd. Een straat met twee religieuze gebouwen waaronder de kapel van de zuster Paulinen, opgetrokken in 1889 door architect Van Haecke in een neobarok stijl. De meest storende gevel in deze straat is het pand rechts van die kapel, opgetrokken als sportzaal. Men moet geen architect zijn om aan te voelen dat het hier

gaat om een onevenwichtige compositie met een onaangepaste materiaalkeuze. In het project wordt deze sportzaal gesloopt en vervangen door een nieuwbouw die qua gevelopbouw en materiaal veel beter aansluit met het algemeen karakter van de Groeningestraat.

Groeningestraat met de nieuwbouw naast de kapel en dit in vervanging van de Sportzaal.

In het kader van duurzaamheid is het herbestemmen van een kapel een trend geworden. Een toprestaurant of een andere invulling is mogelijk, hiervoor zijn de nodige logistieke ruimtes voorzien in de aanpalende nieuwbouw. Een nieuwe functie wordt gecreëerd zonder het aantasten van de monumentale ruimte van de kapel. Het motto is hier afbreken om fouten uit het verleden weg te werken en om iets beter te bekomen! Door het slopen van de turnzaal wordt het mogelijk om opnieuw daglicht in het interieur van de kapel te brengen, terug naar de oorspronkelijke situatie. Het slopen resulteert in meer dan één voordeel.

De twee herenhuizen zijn bijzonder waardevol en beeldbepalend. In het interieur worden de authentieke schouwen en de met de hand getrokken moulures behouden, een uniek gegeven bij standingvolle woongelegenheden. Na studie door van de 18de eeuwse panden door erfgoedexpert Johan Grootaers kon men vaststellen dat deuren werden verplaatst in de loop der jaren waardoor de oorspronkelijke compositie werd verstoord. Ook deze latere aanpassingen wil men elimineren en

tevens de gevels hun integrale bepleistering terug geven om het origineel karakter te herstellen.

Bart Lens heeft goed gekeken naar de Kortrijkse binnenstad, naar de schitterende morfologie in en rond het Begijnhof. Het kleine steegje tussen het Begijnhof en het Sint-Maartenskerkhof (pleintje) is een wonderlijke verbinding in de stedelijke ruimte. Met dit beeld in gedachten voorziet de nieuwbouw vanaf de Groeningestraat een doorsteek naar het nieuw binnen gebied.

Aan de kant Guido Gezellestraat wordt de schoolgevel in gele baksteen en de raamopdeling behouden. De inscriptie op de gevel "Dagschool Zusters Paulinen externat" wordt behouden en zal de toekomstige bewoners en inwoners van Kortrijk herinneren aan de lange onderwijsgeschiedenis op deze site. De compositie van de gevel uit 1929 met een zachte Art Deco vormentaal is beeldbepalend vanaf de Broelkaai. Het nieuwe dak sluit aan bij het rechts gelegen pand. De voorbouw heeft een interieur met twee hoge bouwlagen, aangezien het klaslokalen waren. Om de hoek wordt gekozen om de schaal van de ramen te verkleinen om duidelijk te tonen dat het gaat om huisvesting, dat het geen schoolgebouw meer is.

Van masterplan naar definitief ontwerp

Vertrekkend van het masterplan werd door Lens°ASS gezocht naar de meest optimale configuratie om de woonkwaliteit van de nieuwe woongelegenheden te garanderen en dit in de juiste verhouding met de Broeltorens. Wie het eindresultaat analyseert kan vaststellen dat het beter is dan het vooropgesteld masterplan. Het is een zaak van geduldig zoekwerk waarbij rekening is gehouden met een diversiteit aan wensen en eisen die tijdens het ontwerptraject tevoorschijn komen. Dit is de basistaak van een architect, een overzicht bewaren om aan de eindmeet een beter resultaat te bekomen. De vraag is hoe een nieuwbouw valt te verankeren op deze locatie, met respect voor de Broeltorens en gecombineerd met een verantwoorde stedenbouwkundige oplossing.

Anno 2016 is het meest storend element het hoge betonnen volume met een schrale verschijning aan de kant van de Leie. Door de dwarse inplanting kreeg dit volume een zeer dominerende verschijning en is het zeker geen goed "visueel achtervlak" voor de Broeltorens. De Kortrijkzanen ervaren dit volume terecht als een schaalbreuk, een verkeerde inplanting, een duidelijke vergissing uit het verleden.

In het nieuwbouw project wordt dit hoog volume volledig gesloopt en wordt geopteerd om het nieuw volume aan de Leie in het verlengde te plaatsen van het project *De Leieboorden* ontworpen door architect bOb

Van Reeth (AWG), met dezelfde bouwhoogte en met behoud van het voetgangers gebied tussen Leie en bebouwing. Ten opzichte van project *De Leieboorden* is het nieuw volume iets naar voor geschoven, richting Leie, en dit om het volume te accentueren en een zichtbare hoek te bekomen.

In plaats van het terrein vol te bouwen met één volume, wordt de nieuwbouw opgedeeld in vijf volumes. Deel één en twee zijn: het erfgoeddeel in de Groeningestraat en het volume kant Guido Gezellestraat. Centraal in het project is een open publieke ruimte met een wijds gebaar naar de Leie en de Broeltorens. Deze open ruimte wordt omschreven als een "binnenstedelijk park", uitgewerkt in samenwerking met BURO Groen van Koen Rygole. Het uitgangspunt voor de aanleg van het binnen gebied park is het tonen van de oude stadsomwalling in de nieuwe openbare ruimte. In het binnengebied is deels verzonken en omarmd door een lage muur als zitmogelijkheid waarmee op een subtiele wijze wordt verwezen naar de oude stadsmuur.

Het geheugen van de plek bepaalt immers dat alles binnen de stadsmuur verhard is, daarbuiten groen. Gelijktijdig geeft deze oplossing een antwoord op de vraag van de brandweer om dit binnengebied toegankelijk te houden voor interventies. Het combineren van een element uit een ver verleden met de veiligheidsvoorwaarden, dit is de essentie van een interessant ontwerp.

Tussen het groen met bomen zijn er ook paden voorzien naar de publiek toegankelijke groenzone achter hotel Messeyne. Door de opsplitsing in drie volumes ontstaan verbindingen met deze eerder verborgen groenzone. De potentialiteit die Van Reeth introduceerde in zijn plan weet Lens te benutten. Dit is ook wat van een architect wordt verwacht, de kwaliteiten van het aanpalend project te ontdekken en aan te wenden.

Wat van een architect eveneens wordt verwacht is dat hij de aanwezige oriëntatie optimaal weet te benutten om kwalitatieve woongelegenheden

te ontwikkelen. De drie nieuwbouwvolumes gericht naar deze publieke ruimte bezitten een goede zuid-west positionering. Bij de uitwerking van de drie bouwvolumes werd bewust gekozen voor verschillende materialen en kleur. De diversiteit aan architectonische uitdrukkingen is het vertrekpunt bij het proces van het integreren op de site. Een monolieten klomp in één materiaal wordt vermeden. Het gedeelte dat aansluit bij de kapel wordt opgetrokken in rode baksteen. Voor het midden volume gaat de voorkeur naar een lichtgele baksteen met een zelfde kleurwaarde als de te behouden gevel van de school kant Guido Gezellestraat. In de loop van het ontwerpproces werd nog een gevelfragment ontdekt, een relict van een oude Refuge Kapel die bij het oorspronkelijk historisch complex bepalend is geweest voor de inplanting. Dit fragment wordt geïntegreerd in de nieuwbouw op een bijna evidente wijze. Het opsplitsen van de bouwmassa heeft nog een andere positief effect. Er ontstaan diagonale doorzichten waardoor een monotone ervaring wordt vermeden.

Het derde volume gelegen kant Leie krijgt een eerder onverwachte oplossing, maar daarin ligt juist de kracht van het ontwerp. De appartementen hebben terrassen bestaande uit een donker houten frame. Door de kleur en de diepte van de terrassen, wat schaduw oplevert, zal de gevel ervaren worden als een eerder monoliet donker vlak. Terwijl de bewoners vanuit het interieur geen belemmering zullen hebben en gelijktijdig kunnen genieten van een goede oriëntatie en een mooie zicht op de Broeltorens.

Wat Lens met deze oplossing bekomt is dat er een eerder neutraal donker vlak ontstaat ten opzichte van de bijna witte verschijning van de Broeltorens. Vanaf de Broelkaai zal dit een totaal ander resultaat opleveren dan het actuele betonnen schoolvolume. Wat zeker is, met deze ontwerpkeuze krijgen de Broeltorens een grotere visuele autonomie.

Voor velen zal dit nieuw volume aan de kant Leie eerder onverwacht overkomen. Het is een andere architectuur dan *De Leieboorden* van bOb Van Reeth. Lens toont dat in de nabijheid van de Broeltoren een andere oplossing wenselijk en noodzakelijk is. Architectuur vertrekt vanuit de aangeboden site en wil met een nieuwe inbreng de site verbinden met het bestaande stedelijk weefsel.

Een ondergrondse parking biedt onderdak aan zowel wagens als fietsen en is makkelijk toegankelijk vanuit elke woning. Een goed bestudeerde betonstructuur met logische grid opbouw garandeert een maximale flexibiliteit en aanpasbaarheid voor wat betreft de bergingen, de garageboxen en de parkeerplaatsen.

Inbreiding is meer dan gebouwen

Elke interessante inbreiding is meer dan gebouwen. Het is de korrel, de juiste schaal van de nieuwe publieke ruimte waarmee iedereen in aanraking komt. De open ruimte in het plan Lens is een genereus gebaar. Natuurlijk wordt het zicht op de Broeltoren ingezet om hoogwaardige appartementen te bekomen. Anderzijds geven de architect samen met de ontwikkelaar een return naar de publieke ruimte van de stad op schaal van de omgeving. Wij mogen niet vergeten dat Kortrijk de fouten van het Overbekeplein en de bebouwing errond ver achter zich heeft gelaten. Bij de overheid, ontwikkelaars en architecten is het inzicht ontstaan dat de schaal van een stedelijke ingreep correct moet zijn en dat men daarom moet beroep doen op ontwerpers met talent. Een architect moet op zoek gaan naar de *genius loci*, de geest van een plek. De befaamde Spaanse architect Rafael Moneo verwoordde de houding die een ontwerper moet aannemen tijdens zijn toespraak aan de Universiteit van Leuven naar aanleiding van zijn eredoctoraat in 1993: “De locatie is de eerste steen die wij moeten gebruiken bij het construeren van onze buitenwereld”.

Prof. Architect Marc Dubois

18 februari 2016